

CULTUREEL ERFGOED, EEN CREATIEVE OMGANG MET HET VERLEDEN

Het verleden bestaat alleen in gedachten.

Philip Jozèf, pseud. van Ivo Lemmens, in De Ziener, 2008

Distinguidas Damas i Honorablos Señores

Resten uit een gedeeld verleden zijn niet altijd door de betreffende landen met respect behandeld.

Na WOII kwam er een kentering. De mensheid onderging een *metanoia*.

Murw door de bombardementen, zag men de puinhopen in eigen en andermans land. Men kreeg meer oog voor de waarde van overblijfselen uit het verleden.

Gebouwen en hele stadswijken werden letterlijk gekopieerd en herbouwd volgens de oorspronkelijke vormen. Denk aan Warschau.

Over de ethische correctheid hiervan kan lang worden gediscussieerd. Ik volsta met hier met de vaststelling.

Men werd er zich tegelijkertijd van bewust, dat ook die - al dan niet geheel verwoeste, vergane en in vergetelheid geraakte - overblijfselen uit het verder aflaggende verleden, deel uitmaakten van de identiteit van de tegenwoordige samenleving. De aandacht daarvoor bleek ook een hulpmiddel, om de geschiedenis in educatieve zin te visualiseren. De UNESCO, *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, nam in 1972 hier toe het voortouw. Het cultureel erfgoed onderging sindsdien verschillende bijstellingen.¹ Gelukkig is er over de materie in het algemeen voldoende literatuur en documentatie te vinden, al is het soms doorgraven in de archieven.

De Nederlandse overheid liet zich niet onbetuigd en er verschenen met regelmaat lijvige nota's en rapporten.

Een kleine greep:

- Toekomstvisie,
- de Welstandsnota,
- de Dorpsvisie,
- de Monumentenverordening
- Van Dodo naar GEO (cultureel attaché bijeenkomst 2000)
- Laatste de nota EGI,
dat is een nota van de Erfgoed Inspectie van OCW, over het functioneren van de Cultureel Erfgoed Commissie als Adviesorgaan van de Minister.²

¹ It is a well-known fact that tourism can be a deadly foe as much as a firm friend in the matter of development. Considering the economic might of the tourist industry—now regarded as the biggest in the world ahead of automobiles and chemicals—careful attention should be paid to this many-sided phenomenon with its global repercussions. The impact of tourism is such that progressive strategies are vitally needed in order to prepare the ground for genuinely progressive international, regional and local strategies.

² (DCE/74933, 7 November 2008).

We kunnen ervan op aan, dat dit niet de laatste wijze woorden zijn geweest, aan dit onderwerp gewijd.

En dat is goed.

Cultureel erfgoed heeft een symbool functie. Om het badinerend als ‘ouwe spullen’ te betitelen, doet geen recht aan de mogelijkheid die wij hebben, om atmosfeer, historisch bewustzijn en stijl met ons mee te dragen.

Dit tijdsgewricht is dynamisch. ‘Volksverhuizing’ noemt men de bewegingen van mensen naar andere streken, wanneer wij het hebben over het verleden. De Kelten, de Hunnen, de Magyaren.

Volksverhuizingen zijn ook nu aan de gang. Van Lampedusa tot Groningen.

Alleen noemt men het nu anders, met negatieve klanken als asiel, asielzoekers en illegalen.

Immigratie uit niet-westerse culturen zal in de toekomst de waarde, die aan het typisch westerse cultuurbeeld wordt gehecht, veranderen, op zijn minst relativeren. ‘Vaderlandse Geschiedenis’ zal een andere invulling krijgen. ‘Merck toch hoe sterck’ van het verzet van Bergen op Zoom tegen de Spaansche legerscha-haren uit ‘Valerius’ Gedenkklank’, is nu al minder bekend dan ‘*Forse qualcuno domani*’ van de CD ‘Da Questa Parte del Mare’ van Gianmaria Testa (2006), over de overstekende Afrikanen naar Italië.

Ons cultureel erfgoed zal veranderen, uitgebreid worden, wellicht zelfs vervangen, door ander cultureel erfgoed.

Voor ons, nog van ‘de oude situatie’, is het zaak, om dat, wat wij als waardevol aan onze kinderen willen doorgeven, goed te definiëren. De conservering van het cultureel erfgoed vergt creatief denken.

Participatie van de bevolking is hierbij een noodzaak.

Educatie van de jeugd en van volwassenen hangt hiermee nauw samen.

Er moeten breed opgezette historische programma’s komen voor reizigers, zowel zakenlieden, als toeristen.

De lezingen van Els Langeveld, Bernard Buddingh en Michael Newton van gistermorgen, zouden in het informatiepakket van Hotel Kurá Hulanda moeten worden opgenomen. Meestal preek je voor eigen parochie. Maar een enkele maal bereik je iemand, die er niet op verdacht was, zoiets interessants aan te treffen... en daar doe je het voor.

Ook: Wetgeving voor de gemeenten, bedrijven en de burger in het algemeen, aangaande de behandeling van resten uit het verleden en... handhaving van die wetten, is eveneens essentieel. Sanctie op niet-naleving ervan!

Nederland kent sedert 2008 acht prioriteitslanden, waarmee een overeenkomst is gesloten aangaande het behoud van het gemeenschappelijk cultureel erfgoed. De zogenaamde MOU’s.³ Hieraan is een verdeelsleutel gehecht van de subsidie en de eraan verbonden voorwaarden.

³ Memorandum of Understanding

- Het ontvangende land dient het project aan te kaarten en een - voor dat land vaak veel te hoge - eigen bijdrage te leveren.
- Nederland stelt tevens eisen met betrekking tot Public Awareness.

Op zich redelijke condities, waarbij er rek zit in de financiële kant van de zaak. Maar een MOU is geen wet. Er blijft een te groot element van vrijblijvendheid.

De praktijk wijst tevens uit, dat Nederland een trilateraal effect beoogt. Niet alleen de belangstelling voor het gemeenschappelijk cultureel erfgoed *tout court* is doel. Nee, ook de wijze, waarop de uitvoering ervan kan bijdragen tot de belangenbehartiging van het Nederlandse bedrijfsleven in den vreemde. En daarmee verbonden: het prestige van Nederland in het algemeen. 'Een land van grutters!' kwalificeerde Huizinga ons.

In dit opzicht wil ik een voorbeeld geven.

MoWIC vraagt gedurende enkele jaren aandacht voor twee projecten:

1. Opgravingen op de plaats waar onder de grasmat de fundamenten liggen van het paleis van Johan Maurits van Nassau in Brazilië, Huis Vrijburgh. Een centrale locatie, de Praça da Republica te Recife, hoofdstad van Pernambuco, destijds hoofdstad van Hollantsch Brasiel.
2. Onderzoek van drie grotten in het binnenland van Pernambuco, ca 150 km van Recife, bij de provincieplaats Bom Conselho.

Beide projecten zijn door de Braziliaanse overheid bij MoWIC ingediend.⁴ Beide projecten zijn vervolgens door MoWIC aan de ministeries van OCW en BuZa aangeboden.

Enkele afbeeldingen ter oriëntatie:

Pp.

1. Bestuurscentrum op vroegere locatie Huis Vrijburgh
2. Praça da Republica
3. Huis Vrijburgh door Frans Post (1612/1680), situatie 1642-1645
4. Plattegrond Ulysses Pernambucano de Mello 1992
5. Electromagnetisch onderzoek Hans van Westing (Stichting A&A Drenthe) op verzoek van MoWIC 2002
6. Brandweer Recife bevochtigt de bodem tbv:
7. Electronisch weerstandsonderzoek door MoWIC / RAAP, 2002
8. Public Awareness: Huis Vrijburgh nagebouwd van hout en plastic, Carnaval 2004
9. Kaartje Pernambuco
10. Bom Conselho, Grot afb. 1
11. Grot afb.2
12. Grot, gang tussen twee afdelingen

⁴ Huis Vrijburgh in 2003 door de Burgemeester van Recife, João Paulo, herhaald in 2004 en 2005 door Ulysses Pernambucano de Mello (FUNDARPE), bevestigd door IPHAN S5. Bom Conselho in 2006 door Dr. Hermógenes Galdinho Torres, werkzaam bij het *Departamento da Cultura e Turismo* van Recife.

13. Uitzicht vanuit het dal van de vallei Caixa d'Água op het grottengebied Serra do Bulandim, verbastering Holandês
14. Uitzicht vanuit Grot 3 op de Caixa d'Água
15. Xucuru indiaan

Vanwege de politiek-economische aspecten, zoals het belang voor het holando-braziliaanse bedrijfsleven en het historisch prestige (Paleis van de geliefde gouverneur), heeft zoals de zaken er nu voorstaan, een onderzoek naar de grotten weinig kans.

Terwijl: die grotten zijn niet zomaar wat gaten, maar zeer interessant. Zij zijn bewoond geweest door enkele groepen, zich verschuilende mensen:

1. Vrij gevochten negerslaven, verjaagd in 1630 door kapitein Johan Blaes en overste Laurens von Rembach.
2. Rondtrekkende WIC soldaten, die zich verscholen voor de Portugese guerrilla strijders.
3. Joden, die na 1654, toen Hollandsch Brasiel weer Portugees werd, die niet emigreerden naar de Carieb etc., maar van de kust naar het binnenland trokken. Er ontstonden in het *interior* verschillende joodse enclaves.
4. Dan hebben we waarschijnlijk nog de autochtone bevolking vergeten, want het is niet uit te sluiten, dat de grotten ook door indianen zijn gebruikt, de Xucuru en de Funji-ô. De Xucuru bestaan nog.

De hier boven genoemde veronderstellingen zijn ons bekend uit orale overlevering vanuit de bevolking, er is geen geschreven documentatie van. 'Common memory' heet dat in de antropologie.

Het is geen toeval, dat Dr. Hermógenes Galdinho Torres, werkzaam bij het *Departamento da Cultura e Turismo do Recife* ons op de grotten attendeerde. Kijk, daar hebben ze het begrepen, Cultuur en Toerisme in één departement!

Toerisme is niet langer een vies woordje, althans wanneer er door de beleidsmakers verantwoord mee wordt omgesprongen.

Wij beroepen ons weer op de UNESCO.

Die pleit sinds maart 2008 voor een [Sustainable Tourism Programme](#) :

It is a well-known fact that tourism can be a deadly foe as much as a firm friend in the matter of development. Considering the economic might of the tourist industry—now regarded as the biggest in the world ahead of automobiles and chemicals— (dit dateert van vóór de credietcrisis!) careful attention should be paid to this many-sided phenomenon with its global repercussions. The impact of tourism is such that progressive strategies are vitally needed in order to prepare the ground for genuinely progressive international, regional and local strategies.

Groter contrast tussen deze beide projecten is nauwelijks denkbaar:

1. aan de ene kant het indrukwekkende paleis van een geliefd gouverneur in de metropool van die tijd;
2. daar tegenover een paar grotten in het binnenland, een toevluchtsoord van slaven, soldatengespuis en joden.

Onderzoek van de grotten bij Bom Conselho zou voor de ontwikkeling van het toerisme in deze plaats een geweldige stimulans betekenen.

Nog een aspect.

Bij de Nederlandse overheid speelt het sociologische thema van migratie sinds enige tijd een rol. Wij zijn van mening, dat het grottenproject van Bom Conselho daar 100% in procent past.

En er zijn mensen beschikbaar! Archeoloog Prof. Dr. Corinne Hofman uit Leiden heeft zich in principe bereid verklaard, om met ons een identificatiemissie naar Bom Conselho uit te voeren.

In tegenspoed: geld is schaars voor de franje aan de rok. Want eerst komen brood en spelen (voetbal om het volk rustig te houden). Kunst, monumenten, de alpha sector: zij zijn de franje en komen op de zoveelste plaats.

Echter, UNESCO indachtig, een cultureel erfgoedproject, gekoppeld aan publiek, kan lucratief zijn. Het beheer kan selfsupporting zijn en werkgelegenheid regenereren!

Door de themata Historisch Toerisme en Migratie officieel bij de ontwikkeling van cultureel erfgoedprojecten te betrekken, zou er voor het onderzoek naar en het behoud ervan, op pragmatische wijze een uitbreiding worden geschapen van het nu ten dienste staand scala mogelijkheden.

Scheppen is creëren; creëren is een proces, waarbij men de blik vooruit werpt. De blik vooruit wil zeggen: de toekomst.

Bestaat het verleden alleen in gedachten, de toekomst eveneens. Bij de gratie van creativiteit.

Dank u wel voor uw aandacht.

Hannedea van Nederveen Meerkerk

Curaçao, 14 februari 2009

~

